

A LEGÚJABB BELGA POLITIKAI MOZGALMAK

Az IDEI ÉV ÁPRILISA Belgium hónapja volt a nemzetközi politikában. Nem annyira semlegességének ekkor történt végleges elismerése miatt, bár ezt is a külföld mélyebb érdeklődése kísérte nyomon, hanem amiatt a nagy politikai mérkőzés miatt, amely ebben a hónapban folyt le a kormány elnöke, Van Zeeland és az egyik párt vezére, Degrelle között. A harc, mint tudjuk, imponáló győzelemmel a kormányelnök és az általa képviselt irányzat javára dőlt el. A rexizmus és vezére nimbuszában jelentékenyen megtépázva tűnt le — legalább is egyelőre — a belga politikai élet porondjáról. A nemzetközi közvélemény ezzel napirendre is tért aztán a belga kérdés felett, pedig — a belga belső helyzet ma is rendkívül érdekes terep a vizsgálódásra. Belgium kicsiben egy darab Európa, különböző világnézeti áramlataival, nagy szélsőségeivel s számtalan politikai frontjával, ahol valamennyi árnyalat képviselve van a legvörösebbtől — a legbarnábbig. Itt ér össze és találkozik egymással Nyugat- és Közép-Európa, a francia és a német hatás a maga ellentétes politikai irányzataival. Mindkettő, a népfronti marxizmus s a hitleri nemzeti szocializmus magának szeretné lefoglalni, meghódítani, kisajátítani ezt a földet. Különböző változatokban jelentkeznek, legtöbbször módosult alakban, vagy csupán egyszerű hatásként, de mindegyik élénken agresszív céljai elérésében és eszméi diadalrajuttatásában.

Belgium azonban a nagy tanulságok földje is. A maga bőrén tapasztalta évek hosszú során át a szociáldemokrácia és a marxizmus „áldásait“ s nem kell messzebb, csak a keleti szomszédságba mennie az ellenkező véglét gyakorlati tapasztalataiért. Így nem meglepő, ha a jelenlegi uralkodó politikai irányzat is, legerősebb és legjelentékenyebb politikai frontjai, a katolikus párt és a nacionalista szocialisták arcvonala is a végleteket elutasító, bölcs és józan középút politikáját vallják: Belgium nem akar egyik vagy a másik szélsőséges irányzat kísérleti telepe lenni. Volt idő, nem is olyan régen, mikor a világ még meg volt győződve ennek ellenkezőjéről. A belga nép egészséges ösztöne azonban s nem az utolsó sorban a látott tanulságok meggátolták a próbálkozások sikerét minden oldalról. Kétségtől igaz, bár paradox állításnak látszik, hogy Belgium ezeknek a kísérleteknek köszönheti, hogy megmaradt a bölcs mérséklet és a demokrácia útján s hogy a belga belpolitika állóvizei hosszabb erjedés után mozgásba jöttek, megindul-

tak és megtisztultak. A belga belső átalakulás nélkülük csak nagy-sokára, hosszú vajúadás és nagy válságok után mehetett volna végbe.

Belgium politikai életében az utóbbi három-négy évtizedben három pártnak jutott döntő szerep: a katolikus, a liberális és a szocialista pártnak. A tizes évekig a katolikus és a liberális párt felváltva jutott hatalomhoz, míg a háború alatt s majd utána is kénytelen volt megosztani ezt, vagy egészen át is engedni az 1885-ben alakult, de parlamenti képviselőhöz csak a kilencvenes években jutott szocialista pártnak. A háború után a három párt kormányzott felváltva, majd hosszú szocialista rezsim jött a húszas évek közepétől, amely mindaddig kezében tartotta a hatalmat és a legfontosabb tárcákat, míg a gazdasági válság hulláma Belgiumra is át nem csapott. A szocialista kísérletek csődöt mondtak, rendszabályaik nem váltak be, az ország mindjobban érezte a krízis pusztításait. Ekkor a három párt, félretéve az ellentéteket és a pártviszályokat, közösen alakított kormányt Van Zeeland, a belga nemzeti bank alkormányzójának elnöklésével, hogy átmentsék Belgiumot a válság súlyos évein. A nemzeti koalíció kormánya, elsősorban Van Zeeland és pénzügyminisztere, de Man vállalt feladatokat rendkívül ügyesen és körültekintően oldották meg, egészséges gazdasági és pénzügyi intézkedésekkel átszervezték a belga gazdasági életet s megvetették alapját a további fejlődésnek és virágzásnak. A koalícióban résztvevő három nagy párt cselekvési szabadsággal ruházta fel a kormányt, ellentéteiket eltemették, úgy, hogy a belga belpolitika éveken át a pártközi béke jegyében állott. A koalíciós kormánynak számottevő ellenzéke sem volt: a két ellenzéki párt, a flamand nacionalisták és a kommunisták alig rendelkeztek néhány mandátummal. A kommunizmus csak a legutóbbi választáson nyert nagyobb tért, a flamand nacionalista vagy szeparatista mozgalom pedig azóta, hogy Albert király közbelépésére az akkori kormány a mozgalom több vezetőjét bevonta a kabinetbe és teljesíthető kívánságaikat honorálta, túlnyomórésztben kormánytámogató lett; a továbbra is ellenzékben maradó csoportnak viszont csupán elenyésző számú parlamenti képviselője volt.

Ebbe a szélcsendbe és nyugodt atmoszférába vágott bele a harmincas évek elején egy odáig teljesen ismeretlen fiatalember, Léon Degrelle fellépése s vad harcizajjal, viharos erővel meginduló szervezkedése a belga fiatalság s az elégedetlen, jobboldali tömegek körében. Gyors sikerének titka főleg a jólalkalmazott demagógia volt, amiben a mozgalom vezetői sohasem fukarkodtak, továbbá a rendkívül ügyesen megválasztott propaganda-szólamok, a hálás hatásra találó tömegjelszavak, az ügyesen ellesett nemzeti szocialista agitációs módszer alkalmazása, nem utolsósorban magának Degrellenek a tömegekre gyakorolt nagy hatása és nem közönséges néptribúni sajátosságai. Nem szabad azonban kifelejtenuk az okok közül a kétségkívül meglévő elégedetlen hangulatot sem, amely bizonyos politikai körök és érdekcsoportok működését kísérte, a szélsőbaloldal egyre agresszívabb tevékenységét sem, amely mindinkább — a tanulságok kellő értékelése nélkül — a szomszéd német nép politikai rendszerének vágyát zendítette meg a tömegek lelkében. A mozgalom elindítója, Degrelle már

korán belevetette magát a különböző szervezkedésekbe. Mint a louvaini egyetem hallgatója, tevékeny szerepet játszott a belga katolikus ifjúság A. C. J. B.-mozgalmában, amelynek irányával azonban hovatovább elégedetlen lett, mivel a mozgalom tartózkodott a politikai aktivitástól s Degrelletől és társaitól is rossz néven vette, hogy politikai problémákba bocsátkoznak s kommunisták gyűlésekre járnak, ahol nem ritkán parázs botrányokba keverednek az ottlevőkkel. Degrelle nem sokára aztán végleg szakít ezekkel a szervezetekkel s elhatározza, hogy új katolikus mozgalmat indít. A mozgalomnak egyelőre semmi más pozitív programja nincs, mint a belga közélet „megtisztítása”. A hevesvérű ifjú néprövid Krisztus király apostolának nevezi magát — innen a mozgalom elnevezése is — s a bibliai jelenethez hasonlóan, nagy elszárással Belgium purifikátorának csap fel. Mondani sem kell, hogy a hév, amellyel vélt feladatának nekilát, nemcsak túlbuzgó, hanem sokszor kegyetlen is; fiatalos hevében felnagyítja a szporadikus eseteket s könnyelműen általánosít; úgy érzi, ő van hivatva a tisztogatásra és az ítélkezésre. Lapjaiban, amelyek gombamódra születnek, kíméletlen harcot indít személyek és pártok ellen. Aki leleplezéseit olvassa, azt hiheti, hogy Belgium a világ legnagyobb Augias-istállója, ahol tömérdek a seprni való. Degrellék itt követik el az első hibát. Ha volt is több nem egészen tisztakezű politikus, méltatlanok törvényhozói tisztükre, ez még semmiesetre sem tette indokolttá a hangos purifikatori akciót. Még különösebb és visszatetszőbb volt, hogy Degrelle és táborá elsőnek a katolikus pártot pécézte ki támadásaira s tán akaratlanul, de érdemtelenül gyanúba keverte vezetői mellett magát a pártot, sőt az általa képviselt gondolatot is.

Különösen a courtrai-i eset és a nyomában támadt Segers-ügy tette ismertté Degrelléket. A Fédération des Cercles Catholiques-nak Courtraiban tartott kongresszusán megjelent Degrelle is s beszédében megvádolta a katolikus párt elnökét, Segers-t, hogy részes bizonyos pénzügyi botrányokban s követelte, hogy az elnök haladéktalanul vonuljon vissza, a párt pedig frissüljön fel. A pártatlan botrányba fült ülésen a rexisták megesküdték, hogy addig nem nyugszanak, míg a pártot újjá nem szervezik és vissza nem adják neki „elvesztett ártatlanságát”. Kétségtelen, hogy Segers esetében nem minden alap nélkül vádolt a Rex vezére, ezt a bíróságok is elismerték, mikor a szenátor pert indított Degrelle ellen s perét a legfelső bíróság előtt is elvesztette, sőt az ítélet súlyos bírálatot tartalmazott a katolikus párt elnökének politikai tevékenysége felett; úgyannyira, hogy de Man pénzügyminiszter kénytelen volt vizsgálatot elrendelni mindama bankok és vállalatok ellen, amelyeknél a pártelnök érdekelte volt. Segers ellen azonban a párt már előbb vizsgálatot indított s lemondásra készítette, majd határozatot hozott, amelyben megtiltotta a képviselőknek, hogy magánérdekeltségeknél igazgatósági tagságot vállaljanak. A párt tehát nem volt vádolható hanyagsággal vagy palástolással, a maga kebelében könyörtelenül tisztázott minden, csak látszat-összeférhetetlenséget is. Degrelle azonban ezzel nem elégedett meg, folytatta tevékenységét a párt „teljes megtisztítására”, hovatovább mint ítélkező bíró lépett fel, teljesíthetetlen és méltánytalan követelésekkel; a szakadék egyre job-

ban mélyült közte és a párt között; katolikus körökben fokozódó aggodalommal látták, hogy az állítólagos javítási célzat egyre inkább féktelen propaganda és agitációs eszközzé válik a Rex kezében, hogy a tisztoztatás ürügyén a népszerűség mind nagyobb magaslatára jussanak. Úgy látszik, Degrelle is érezte, hogy a botrányokkal, a kétesértékű leleplezési akciókkal éppen az ellenkező célt éri el ezen az oldalon, mert a következő hónapokban teljes lendületével a szocialista és liberális párt „sötét ügyei” felé fordult. A Rex-lapok, a Pays Réel és a Rex hangosak voltak a Baerenbund, a Munkásbank és más baloldali vállalatok állítólagos botránykrónikáitól, amiket perek lavínája követett. A belga közéletet ezek a botrányok alaposan felkavarták. Degrelle sütkérezett a népszerűség fényében s nem vette észre, hogy visszavonhatatlanul felégette maga mögött a hidakat.

Beszédeiben, cikkeiben állandóan azt hangoztatta, hogy mozgalma katolikus mozgalom s a katolicizmus szellemében dolgozik. Ha a Rex-vezér így is érzett, tettei és cselekedetei nem erre vallottak. A katolikus párt felajánlotta neki az együttműködést és a közös akciót, a katolikus körök is figyelmeztették, hogy mozgalmával inkább erősítse, mint gyengítse a katolikusok frontját. Degrelle azonban erre nem volt hajlandó, továbbfolytatta támadásait. Most már a belga püspöki kar is szükségét érezte annak, hogy közbelépjen. 1935 novemberi pásztorlevelében hivatkozva arra, hogy a Rex tisztán politikai mozgalommá vált, amely kivonta magát a katolikus párt fegyelme alól, sőt azt éles formában állandóan támadja, megtiltotta a papoknak a mozgalomban való részvételt, a rexista gyűléseken való felszólalásukat vagy a rexista lapokba való cikkezést, eltiltotta a Rex kiadványainak a templomok előtti árusítását s végül meghagyta a tanintézetek vezetőinek, hogy az ifjúságot tartsák távol a mozgalomtól. A püspöki kar ezt a rendelkezést végső intelmnek szánta, hogy a mozgalmat, ha még lehetséges, visszaterelje végzetes útjáról.

1936 MÁJUSÁBAN új választások voltak Belgiumból. A feloszlatott parlament három és félévig volt együtt s ezt az időt a gazdasági és pénzügyi válság elleni állandó harc jellemezte. Van Zeeland kormánya sikerrel végezte el feladatát s úgy vélte, hogy a visszatért gazdasági fellendülés, a minden téren megmutatkozó haladás és fejlődés jó eshetőségeket kínál a kormány iránti bizalomnak a választók előtt való fölvetésére. Van Zeeland nagy odaadása, szakértelme s a de Man pénzügyminiszter által kidolgozott tervek és gyakorlati intézkedések, az ú. n. pianista gazdaságpolitika, amely különösképpen a kivitel fokozására, a hitelélet fokozottabb ellenőrzésére s a nemzet gazdasági erőinek megszervezésére törekedett, csakhamar megteremtette gyümölcseit: a javulás mind érezhetőbbé vált, a kereskedelem és az ipar fellendült, a munkanélküliség erősen csökkent, a bankok helyzete megszilárdult. A Van Zeeland-kormány kedvező előjelek közt indulhatott a választásokra.

A Rex-mozgalom, amely eddig nyíltan hangoztatta parlamentellenességét s nem csinált titkot abból, hogy a demokratikus kormányzást a lehető legnagyobb bűnnek és népcsalásnak

tekinti, most, hogy kamatoztassa tagadhatatlanul széleskörű népszerűségét, amelyet merész akcióval szerzett, elhatározta, hogy résztvesz — mint politikai párt — a választáson s a legnagyobb propagandahadjáratot fejt ki sikere érdekében. Az „A bas les pourris!” (Le a rothadtakkal! jelszó azonban édeskevés volt politikai programnak s különben a három nagy párt is követelte — ha diszkrétebb fogalmazásban is — a közéleti tisztesség érvényesítését, a politikai és pénzügyi tevékenység szétválasztását, valamint a bankok, trösztök és kartellek megrendszabályozását, úgy, hogy a Rexnek valamivel pozitívabb programot kellett adnia, hogy táborát gyarapíthassa. Így születik meg a Rex vagy Moszkva jelszó. A Rex-sajtó százezres példányai, népgyűlések százai, millió és millió röplap, falragasz hangsúlyozza, ismétli csakhamar, hogy csak a Rex mentheti meg egyedül Belgiumot a bolsevizmustól s Van Zeelanddal szemben Degrelle az az ember, akire Belgiumnak múlhatatlanul szüksége van a jövő nagy harcaiban. A kormányzó pártok kezdetben aláértékelik a Rex erejét, később pedig már nem tudják eredményesen felvenni vele a harcot: így történik, hogy Degrellék 21 képviselővel és 13 szenátorral vonulnak be a parlamentbe, ahol addig egyetlen mandátummal sem rendelkeztek. Szavazóik nagyrészt a katolikus párttól hódították el (a párt 79 képviselőjéből csupán 63-at tudott behozni az új képviselőházba), ami annak a szomorú testvérharcnak a következménye volt, amelyet a Rex folytatott hajdani anya-pártja ellen. Sok szavazatot veszített a szocialista párt is, viszont a kommunisták jelentékenyen előretörték. A Rex bolsevistaellenes küzdelmének tehát furcsa következményei lettek: a marxista tábor megerősödött, hagyományos ellenfeleit pedig meggyöngítette az új politikai párt.

A Rex hirtelen és váratlan feltörését nemsokára azonban nyomon követi a hanyatlás. Degrellet mozgalma nagy konjunktúrája elkápráztatja és mind közelebb érzi magát a hatalomhoz. Először négy, aztán öt, majd héthónapos időközökre jósolja be kormányra kerülését, ez azonban mindannyiszor csalóka hitnek bizonyult. A várt fejlemények nem következnek be, a Rex-vezér tehát merész akciókhoz folyamodik, hogy híveinek belévetett bizalmát igazolja és kényszerítse a sorstól a politikai fordulatot. A kormány azonban résen állt, tüntetéseit, politikai manifesztációit kellő keretek közé, szorítja s a rendészeti intézkedéseken túl továbbfolytatja a rexista propaganda semlegesítésére irányuló tevékenységét: erélyes rendszabályokat hoz a kommunista agitáció és szervezkedés ellen, szigorúan megtorolja a visszaéléseket, súlyt vet a törvényhozói összeférhetetlenség minél rigórozusabb betartására, a felütköző sztrájkmozgalmak megszüntetésére békéltető bizottságokat létesít, behozza a negyvenórás munkahetet, a munkabéreket 10—15 százalékkal emelteti, fontos családvédelmi intézkedéseket tesz, további nagyszabású közmunkákat indít meg a munkanélküliség leküzdésére, stb. A rexisták, akiknek legfontosabb programpontjait sajátítja ki és hajtja végre a koalíciós kormány okos és ügyes politikája, a legvégső eszközhöz nyúlnak, hogy, ha kell, államcsíny útján is kezükbe kaparintsák a hatalmat. 1936 október végére nagyarányú tömegdemonstrációkat készítenek elő, afféle marcia su Brüsszelt, felhasználva a belga front-

harcosoknak ugyanazon napra tervezett fővárosi táborozását. A kormány betiltja a seregszemlét, Degrelle azonban ennek ellenére is Brüsszelbe rendeli híveit, parázs botrányok játszódnak le a kommunisták beavatkozásával, a rexizmus marciája kudarcba fül, magát Degrellet is lecsukják egy éjszakára.

A mozgalom pozícióját a szenvedett balsiker erősen megingatta. Degrellék most szövetségeseik után néznek, hogy ezzel is szilárdítsák helyzetüket. A flamand ellenzéki párttal kezdenek tárgyalásokat, amelyek hosszas tanácskozások után sikerrel is járnak. Megállapodnak a közös tevékenységben, a kétnyelvűség teljes keresztülvitelében s a kommunizmus elleni küzdelemben. A parlamentben ez mindössze 15 képviselő, kint azonban számottevő szervezet támogatását jelentette. A tél mindamelllett nagyobb akciók nélkül múlt el, március elején azonban Degrelle újabb merész lépésre szánta el magát. Lemondatta Brüsszel rexista képviselőjét, Olivier bárót s elhatározta, hogy személyesen lép fel, hogy ilyen módon kényszerítse a kormányt a mérkőzésre és — a távozásra. Felajánlotta, hogyha a kormány győz, ő félreáll s lemond a mozgalom vezetéséről, ha azonban vereséget szenved, fel kell oszlatni a parlamentet s új választást kell kiírni. A rexista vezér nagymértékben elszámította magát: mozgalmát erősebbnek hitte, mint amilyen a valóságban volt, azonkívül arra számított, hogy a fővárosban csak győznie lehet, hiszen 1936-ban pártja itt kapta a legtöbb szavazatot. Fontos volt számára ez az erőpróba a közelgő községi választások előtt is, A kormány, noha megakadályozhatta volna ezt a mérkőzést egy egyszakaszos törvénnyel, nem tért ki a kihívás dől s maga a kormányelnök, Van Zeeland állt ki Degrelle-lel szemben. Erre a mérkőzésre s a felidézett óriási izgalmakra, nagyarányú és szenvedélyes választási hadjáratra egyáltalán semmi szükség sem volt. Kifejezést adtak ennek belga katolikus körökben is s hangoztatták, hogy a rexista tábor éppen akkor sodorja felesleges harcokba Belgiumot, mikor nyugodt és békés légkörre, további országépítő munkára és ellentétek keresése helyett közdedésre van szükség. Az ellenézés még növekedett, mikor Degrelle és pártja a kifejlődött szenvedélyes küzdelemben, nem tudván más eszközökkel harcolni a puritán, becsületes és köztisztviselőben álló Van Zeeland ellen, egyszerűen Moszkva bérencének kiáltotta ki s népfront-szimpatiákat, bolsevista ügynökséget s más efféle vetett szemére. A Rex ezen a ponton veszítette már el eleve a csatát. Maga a Vatikán hivatalos lapja, az Osservatore Romano tartotta jónak kioktatni Degrellet Van Zeeland egyéni kiválóságáról, abszolút katolikus voltáról, mélységes szociális érzéséről és kormányzása vitathatatlan érdemeiről. A belga püspöki kar márciusi pásztorlevelében kategorikusan elítélte a rexizmust, még pedig úgy a mozgalom céljait, mint eszközeit. Kevéssel a választás előtt megszólalt Van Rocey, Belgium hercegprímása is s félreérthetetlen nyilatkozatában véglegesen tisztázta a katolikus egyház állásfoglalását a pártalakuatlal szemben. Kifejtette, hogy a mozgalom diktatórikus törekvése és külföldi mintákat követő harcmódora az állam és az egyház számára egyaránt veszélyt jelent, a totális állam gondolata, amelyet a Rex megvalósítani akar uralomrajutása után, a katolikus egyházzal nem egyez-

tethető össze s Belgium katolikus állampolgárainak ezekután tudniok kell, mi a kötelességük a szavazás alkalmával.

Degrelle sorsát a katolikus egyház állásfoglalása végleg megpecsételte, az eredmény nem lehetett kétséges. Az április 11-i választás azonban olyan csúfos bukást hozott számára, aminő még az ellenpárt legmerészebb álmaiban sem fordult elő. Van Zeeland a szavazatok 75 százalékát, több, mint 275 ezer szavazatot kapott szemben Degrelle 69 ezer szavazatával. A miniszterelnök a választás előestéjén azzal a kérdéssel fordult rádióüzenetében a belga néphez, hogy továbbra is hívei akarnak-e maradni a szabadságnak, a rendnek és a békének? A belga nép hatalmas igennel felelt miniszterelnökének. Levonta a tanulságokat és megmentette magát a szükségtelen diktatúrától. Hogy milyen tevékenységet fejt ki a jövőben a Rex-mozgalom, átalakul-e és megtisztul-e, félreérthetetlenül visszatér-e a gyakorlati katolikus vonalra, nem tudni még. A súlyos kudarcot kiheverni időbe telik. Máris híre jár, hogy súlyos ellentétek ütötték fel fejüket a pártban, a Degrelle-ellenes frakciók erősödnek és a vezért le akarják mondítani tisztéről. Egyes hírek szerint Daye, az eddigi parlamenti csoport vezére venné át az országos vezetést. Ezek a híresztelések azonban még megerősítésre szorulnak. Kétségtelen azonban, hogy a mozgalom legsúlyosabb válságát éli, amellyel eddigelé találkozott.

A REX-MOZGALOM közvetve mégis üdvös szolgálatokat is tett Belgiumnak. Egyik eredménye volt — ezt tárgyilagosan el kell ismerni — a belga közélet alapos megtisztítása, a másik a nemzeti érzés nagyfokú megerősítése az ország minden rendű és rangú rétegében. Közvetve hozzájárult ahhoz, hogy a belga nép ráébredjen felelőssége tudatára s elutasítson magától minden olyan kísérletet, amely parancsuralmi eszközökkel és módszerekkel akarja egy nemzet életét és vágyait irányítani. Belgium a rexizmus mind nagyobb előtérbenyomulásával és feltörésével rájött arra, hová vezetne, ha ő is a keleti szomszéd példája szerint rendezné be életét; a mélységesen vallásos belga nép megértette az intő példát, hallgatott egyházi vezetőire és levonta a tanulságokat. A Rex közvetett hatása azonban nemcsak a jobboldali tömegekre érvényesült. A baloldalt, sőt a szélsőbaloldalt is önvizsgálatra készítette. A tanulságok levonása ezen az oldalon is megnyilvánult és pedig a legfeltűnőbbben — a szocialista párt kebelében. Természetesen közrejátszottak más okok is, mint például a kommunizmus előretörése, a második internacionálé tehetetlensége és öngyilkos összeállása a kommunistákkal a népfrontba, s különösen a spanyol polgárháborúval kapcsolatos események, de a folyamat legfőbb munkálója a Rex-mozgalom szolgáltatta tanulságok voltak.

A belga szocialista párt évtizedeken át Vandervelde, az agg szocialista veterán vezérlete alatt működött, aki egyben elnöke volt a II. Internacionálénak is. Az utóbbi évtizedben azonban mind nagyobb szerepet játszott mellette a pártban Henri de Man és Henri Spaak; az előbbi a Van Zeeland-kabinetben már évek óta a pénzügyi, az utóbbi pedig a külügyi tárca vezetője. A két szocialista-államférfi vette rá annakidején Vanderveldet és a pártot, hogy lépjenek koalícióra a parla-

ment legnagyobb pártjával, a katolikusokkal és együttesen alakítva kormányt vezessék ki az országot a gazdasági krízis útvesztőiből. A válságot azután de Man terve, a planizmus alapján lokalizálta a koalíciós kormány s a pénzügyminiszter céltudatos irányítása és tervgazdálkodása nyomán sikerült újra fejlődést és virágzást elérni a belga gazdasági élet minden vonalán. De Man körül, aki nemcsak a pártban, hanem az országban is nagy tekintélynek örvendő pénzügyi szakember és filozófus, a szocialista szervezetben lassankint külön csoport alakult ki, amely több fontos kérdésben nyílt ellenzéki álláspontot foglalt el a párt ú. n. veterán-szárnyával szemben. Spaak külügyminiszter odaadó híve de Mannek s szívvel-lélekkel támogatta minden állásfoglalásában. Elsőnek a rexizmussal szembeni politika robbantott ki nyílt ellentétet a párt két szárnya között, majd a spanyol kérdés, amely azután végleges szakításra vezetett s nagyjelentőségű fordulatot hozott a szocialista pártban. Vandervele és a szocialista párt „jobbszárnya“ már a Rex-mozgalom első időszakában, az ú. n. purifikálási időszakban erélyes akciót sürgettek a kormányelnöknél a mozgalom letörésére; mikor a Rex-lapok a szocialista párt pénzforsait, bankbukásait s egyes tagjainak pénzügyi üzelveit kezdték szellőztetni, már nemcsak az illető pártorgánumok hanem magának a mozgalomnak a betiltását is követelték. De Man pénzügyminiszter azt a felfogást vallotta, hogy a megrágalmazottak indítsanak pert, ez az egyetlen módja a vádak tisztázásának; a maga hatáskörében vizsgálatot indított mindama pénzintézetek és bankok ellen, amelyeket a bíróságok ítéletei nem mentettek fel a gyanú alól. A rexizmus fokozatos előretörése a szocialista párt kebelében továbbmélyítette az ellentéteket: Vandervele merev ortodoxizmusával és nemzetközi marxizmusával szemben az ellenzéki szárny azt vallotta, hogy a párt helyezkedjék nemzeti alapra, hogy ilyenmódon közömbösítse a Rex hatását a baloldali tömegekre és a belga belpolitikára.

A két irányzat a spanyol polgárháború eseményeivel kapcsolatosan szakított végkép egymással. Vandervele, és a párt ortodox meggyőződésű tagjai természetesen már kezdettől a spanyol vörösök megsegítését sürgették s a szocialista párt vezére, aki a kormányban a nép-egészségügyi tárcát viselte, mindent elkövetett, hogy Van Zeelandot rávegye a semlegesség feladására. Közben azonban olyan esemény történt, ami Belgium egész népét mélységesen megrázta és fölháborította. A madridi belga követség első tanácsosát, Borchgrave bárót a vörösök meggyilkolták. Az egész nemzet elégtételt követelt, szenvedélyes jelenetek játszódtak le a parlamentben rexisták és szocialisták s a szocialista pártban Vandervele és a párt haladó szárnya között. A szocialista vezér még bizonyos csekélymértvű elégtételadást sem tartott szükségesnek a madridi kormány részéről, megelégedett a Caballero-kormány mentegetőző magyarázataival. A de Man és Spaak vezette többség azonban erélyes intervenciót sürgetett, márcsak Belgium méltósága érdekében is. Ezt a felfogást vallotta Van Zeeland s a katolikus párt is, a másik kormánytámogató párttal, a liberálisokkal együtt. Még el sem aludt a Borchgrave-esét kapcsán keletkezett konfliktus a szocialista pártban, mikor egy újabb és ezúttal sokkal veszélyesebb

támadt. Az történt ugyanis, hogy Vandervelde és Hymans, a belga képviselőház alelnöke Madridba utazott s ott feltűnő nyilatkozatot tett. A nyilatkozatokban a két szocialista vezér elítélőleg szólt a belga kormány benemavatkozási politikájáról, saját pártjuk „fasiszta szimpátiákat tápláló ellenzéki csoportosulásáról“ és gyalázatnak mondotta, hogy éppen belga, a legrégebb szocialista parlament tagadja meg a szolidaritást a Pyreneusokon túl küzdő elvtársakkal. Vandervelde és Hymans komoly ígéreteket is tett egyébiránt, hogy sürgősen segítséget küldenek a vörös kormány támogatására. Mindezt éles, szenvedélyes formában szemükre vetették otthon, a parlamentben is, a pártban is. A szocialista párt végrehajtóbizottságában súlyos összetűzésre került a sor, végül is a végrehajtóbizottság a de Man-csoport határozati javaslatát fogadta el, amely élesen elítélte Vanderveldék szereplését és nyilatkozatát. Vandervelde erre lemondott tárcájáról és bejelentette kilépését a pártból is több társával együtt, a pártból, amelyet ötven évvel ezelőtt velük együtt alapított. A párt nagy választmánya ugyancsak foglalkozott az eseményekkel s de Man javaslatára kimondotta, hogy a belga szocialista párt kiválik a II. Intemacionáléból s új, nemzeti alapon szervezkedik.

A de Man és Spaak vezetése alatt újjáalakult szocialista párt a nagy tanulságok és az új szellem eredménye. De Man adott hangot először annak a felfogásnak, hogy a nemzetközi marxizmussal szakítani kell s a szocializmust nemzeti szellemmel és tartalommal kell megtölteni; ő hangoztatta elsőnek a pártban és Belgiumban, hogy a marxizmusnak a nemzetközi szolidaritásra vonatkozó tana nem egyéb hamis elméletnél és csődbe jutottak szociális és gazdasági teóriái is. Új szocialista rendszerre van szükség, amely elismeri a nemzet tényét, számol az ország és a nép adottságaival s ugyanakkor a lehető legtöbbet nyújtja. De Man rendszere a planizmus, a tervgazdálkodás. A planizmus egységes terv szerint akarja megszervezni a nemzet gazdaságát s az ország összes gazdasági tényezőit felhasználja a jólét emeléséhez. A kínálat és kereslet törvényei helyett az államhatalom tartaná egyensúlyban a termelést és a fogyasztást, az állam szabályozná a termelést és az elosztást, az ipari és mezőgazdasági üzemek csak szükséglet szerint termelnének, államosítanák a külkereskedelmet, a bankokat, a közlekedést és a természeti erőforrásokat. Társadalmi téren a szocialista rendszer valamennyi osztály együttműködésének szükségességét hangoztatja; támogatni akarják a középosztályokat, hogy ellenállóképessé tegyék őket a kommunizmussal szemben; ki akarják fejleszteni az egyéni birtokrendszert és olyan egységes munkafrontot akarnak létrehozni, amely nem az egyes osztályok ellen, hanem kizárólag a pénzügyi és ipari hatalmasságok, egyeduralkodók ellen harcolna. A de man-i koncepció kereken elutasítja magától és tagadja a marxista szocializmus két legfőbb dogmáját: a nemzetközi testvériség gondolatát és az osztályharc elvét. Az újszocialista mozgalom már régóta hódít Belgiumban. Az utóbbi hónapokban már a baloldal leghatalmasabb tömegmozgalmává nőtte ki magát, amely kétségkívül még kiemelkedő szerepet tölt majd be a belga nép élettörténetében.

CSISZÁR
BÉLA